

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-3.9>**Д. В. Торба**аспірант кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій
Бердянського державного педагогічного університету

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті схарактеризовано стан професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму до інноваційної діяльності в закладах вищої освіти в Україні. Розглянуто нормативну, наукову, педагогічну літературу щодо з'ясування особливостей професійної діяльності майбутніх менеджерів туризму, зокрема необхідності виконання ними інноваційної функції. Проведений аналіз науково-економічної літератури з питань інновацій у туризмі дозволяє зрозуміти, що основоположним для майбутніх фахівців із туризму мають бути розроблення та створення нових туристичних маршрутів із застосуванням досягнень науки, техніки, інформаційних технологій, освоєння нових ринків, використання передових інформаційних та телекомунікаційних технологій, удосконалення надання туристичних, транспортних та готельних послуг, упровадження сучасних форм організаційно-управлінської діяльності тощо.

Науково доведено та було відзначено, що для ефективного здійснення бізнесу й успішного та сталого розвитку будь-яких сучасних організацій, підприємств чи установ роботодавці постійно шукають можливості щодо нововведень, створення нових способів здійснення діяльності. Не є винятком і туристичні фірми, які прагнуть використовувати інновації в розробленні нових продуктів, обслуговуванні клієнтів, управлінні розвитком, змінами чи проектами тощо.

Проаналізовано освітній стандарт і освітньо-професійні програми підготовки майбутніх фахівців спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для першого (бакалаврський) рівня вищої освіти. Доведено, що освітньо-професійні програми підготовки майбутніх фахівців туризму не повною мірою включають складники професійної компетентності з інноваційного менеджменту та не досить орієнтовані на вміння фахівців упроваджувати інноваційні проекти для розвитку туристичної галузі. Під час дослідження було виявлено, що, відповідно до освітньо-професійних програм Бердянського державного педагогічного університету, випускники є придатними до працевлаштування на посадах у сфері інноваційного менеджменту.

У результаті дослідження було виявлено, що освітньо-професійні програми не досить орієнтовані на формування в них інноваційної складової частини професійної компетентності, яка б забезпечила готовність майбутніх менеджерів туризму до ефективного виконання ними професійної діяльності.

Ключові слова: майбутні менеджери туризму, професійна підготовка майбутніх менеджерів туризму, інновація, інноваційна діяльність у туризмі, інноваційна діяльність майбутніх менеджерів туризму.

Постановка проблеми. Ринкові відносини, що сформувалися в українському суспільстві наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., привели до неминучих, майже революційних змін у системі освіти. Це передусім вплинуло на працевлаштування випускників закладів вищої освіти, які мають відповідати всім потребам сучасного ринку праці в місті, регіоні, країні. До того ж нові освітні стандарти на компетентнісній основі висувають більш жорсткі вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема менеджерів туристичної сфери, які мають бути готовими до самостійного й оперативного виконання професійних завдань, розв'язання проблем в умовах підсиленої міжнародної конкуренції та циклічних економічних криз.

Важливість підготовки майбутніх фахівців різних галузей до інноваційної діяльності наголошено в державних нормативних документах – Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013 р.), законах України «Про вищу освіту» (2017 р.), «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2003 р.). У них зазначено, що система освіти має забезпечувати професійну підготовку фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, що вільно володіє своєю професією, орієнтованого в суміжних галузях діяльності, готового до здійснення інновацій.

Сьогодні туристична галузь розвивається надто швидкими темпами і в найближчі роки може стати

важливим сектором підприємницької діяльності в Україні, яка має надзвичайно вигідне географічне та геополітичне розташування, розвинену транспортну мережу, володіє значними природно-рекреаційними й історико-культурними ресурсами. Вітчизняний туризм потребує залучення досвідчених і кваліфікованих менеджерів для плідної та якісної праці, які б не лише орієнтувалися в інноваціях (віртуальні подорожі, IT-сервіси, туристичні мобільні додатки, автоматизовані системи для організації безпеки тощо), а й були готові їх упроваджувати. Усе це вимагає від закладів вищої освіти пошуку нових організаційних форм, методів та засобів професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму щодо формування в них готовності до інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки фахівців до інноваційної діяльності була предметом дослідження В. Андрущенко, В. Паламарчук, А. Пригожина, О. Савченко, Н. Юсуфбекова, Б. Гершунського, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Шуст та інших.

Різні аспекти вдосконалення туристичної освіти висвітлено у працях таких науковців: О. Бейдика, А. Віндюк, І. Зоріна, І. Зязюна, Л. Лук'янової, М. Мальська, М. Морозова, В. Обозного, Я. Олійника, Л. Поважної, В. Федорченко, О. Хорунжак, В. Худо, Н. Хуснулліної, Н. Чучко, Г. Щуки й інших.

Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави дійти висновку, що проблема професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму була і є предметом спеціальних досліджень. Зокрема, А. Казьмерчук розглянуто проблему формування їхньої професійної культури, Т. Сокол – педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки, Л. Щербак – формування готовності до реалізації інвестиційних проєктів у професійній діяльності, Н. Бондар – формування ключових компетентностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, О. Фастовець – екологічну підготовку тощо.

Мета статті – проаналізувати стан підготовки майбутніх менеджерів туризму до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності в закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Основними фігурами в галузі туризму виступають туристичні менеджери, завдання яких полягає в реалізації різноманітних групових та індивідуальних турів на основі чіткого відстеження попиту та пропозицій у цій галузі.

Ми цілком погоджуємося з О. Фастовець, яка зазначає, що «для сфери туризму, яка в суспільстві має економічну, освітньо-виховну, соціальну функції, питання якості кадрів є ключовим питанням розвитку. Від вирішення цього питання, без перебільшення, залежить стратегія розвитку національного туризму, імідж країни на туристичному ринку світу» [1, с. 3].

Нині в Україні працюють приблизно 120 закладів вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку студентів туристичних спеціальностей [2], бо туристична галузь є надто популярною серед абітурієнтів.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [3], визначено два основні напрями підготовки майбутніх фахівців туристичної діяльності (див. рис. 1).

Кожна зі спеціальностей, поданих на рис. 1, знайшла своє місце на ринку освітніх послуг. До того ж управлінський напрям цих спеціальностей орієнтований на підготовку фахівців у галузі туризму, які планують обіймати посади керівників функціональних підрозділів як виробників (готельні комплекси, ресторани, транспортні перевізники), так і посередників у туризмі.

Щоб ефективно здійснювати бізнес та успішно й стало розвиватися, будь-які сучасні організації, підприємства чи установи постійно шукають можливості щодо нововведень, створення нових способів здійснення діяльності. Не є винятком і туристичні фірми, які прагнуть використовувати інновації в розробленні нових продуктів, обслуговуванні клієнтів, управлінні розвитком, змінами чи проєктами тощо.

Як зазначає О. Давидова, туристична сфера успішно розвивається завдяки впровадженню в сервіс, туризм, рекреацію тощо «чогось нового», «спрямованого на вдосконалення обслуговування клієнтів і розширення туристичних можливостей. Успішні інноватори туризму своїм досвідом доводять, що створення та впровадження інновацій є запорукою виживання в найжорстокішій конкуренції в умовах сьогодення» [4, с. 65].

Аналіз наукової економічної літератури з питань інновацій у туризмі дозволяє зробити висновок про те, що вони пов'язані з: розробленням та створенням нових туристичних маршрутів із застосуванням досягнень науки, техніки, інформаційних технологій, а також передового досвіду і маркетингу, упровадження яких дозволяє поліпшити туристичний імідж країни та регіону (Л. Маклашина) [5]; діями, спрямованими на створення нового або зміну наявного туристичного продукту, освоєння нових ринків; використанням передових інформаційних та телекомунікаційних технологій, удосконаленням надання туристичних, транспортних і готельних послуг, упровадженням сучасних форм організаційно-управлінської діяльності туристичних підприємств (В. Новиков) [6]; використанням нових технологій і техніки у створенні та наданні традиційних послуг, упровадженням нових послуг із новими властивостями, змінами в організації процесів виробництва і споживання традицій-

Рис. 1. Основні напрями підготовки майбутніх фахівців туристичної діяльності в Україні (2020 р.)

них туристичних послуг, використанням нових туристичних ресурсів, виявленню та використанню нових ринків збуту туристичного продукту (Г. Яковлев) [7].

Якщо узагальнити погляди науковців на інноваційні процеси в туризмі, можна стверджувати, що успіх функціонування туристичних підприємств у жорстких умовах виживання та конкуренції багато в чому залежить від готовності майбутніх менеджерів туризму до інноваційної діяльності в цій галузі, а саме: «використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в наданні традиційних транспортних, готельних та інших послуг (електронне бронювання та побудова турів); наповнювати новими властивостями традиційні послуги та впроваджувати нові послуги; освоювати нові туристичні ресурси (застосування передових принципів маркетингу і менеджменту); використовувати сучасні форми організаційно-управлінської діяльності у сфері виробництва і споживання традиційних туристичних послуг; виявляти та використовувати нові ринки збуту туристичних послуг і товарів» [8, с. 221–222]; якісно змінювати туристичний продукт, посилювати імідж і конкурентоспроможність туристичних підприємств [9] з метою отримання економічної чи соціальної користі.

Нам імпонує виділена С. Мен група компетенцій, яка зумовлює готовність менеджерів туризму до інноваційної діяльності, як-от: «ухвалення інноваційних рішень у створенні нових методів роботи в туристичній компанії; уміння використовувати інноваційні технології в рекламі туристичних продуктів, їх просування на міжнародному ринку; створення і використання інноваційних методів у стимулюванні реалізації туристичних продуктів; неперервне створення інновацій у сфері туристичних послуг на внутрішньому і міжнародному туристичному ринках; застосування інноваційного досвіду міжнародних туристичних організацій, співпраця із закордонними компаніями й обмін досвідом у сфері туристичного менеджменту; застосування інноваційних методик у підготовці кадрів для перспективного розвитку туризму; підготовка кадрів для туристичних компаній зі знанням іноземних мов» [10, с. 94].

У стандарті вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для першого / бакалаврського рівня вищої освіти (2018) [11] визначено інтегральну компетентність випускників як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов». Результатами їх професійної підготовки, серед інших, зазначені здатності: «8. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації; 16. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним; 17. Виконувати дослідження індивідуально та/або у групі під керівництвом лідера» [11, с. 6].

У результаті розгляду освітньо-професійних програм (далі – ОПП) різних закладів вищої освіти, які розроблені на підставі чинного стандарту, можна констатувати, що ОПП Бердянського державного педагогічного університету [12] містить дисципліну «Управління інноваціями», яка відповідає таким програмним компетентностям: ЗК 11, СК 2, СК 3, СК 17. ОПП Запорізького національного університету [13] містить дисципліну «Інноваційний менеджмент», яка відповідає таким програмним компетентностям: ЗК 1, ЗК 2, ЗК 3,

ЗК 4, ЗК 5, ЗК 6, ЗК 7, ЗК 8, ЗК 9, ЗК 10, ФК 1, ФК 2, ФК 3, ФК 5, ФК 6, ФК 7, ФК 8, ФК 9, ФК 10. В ОПП Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [14] немає дисциплін, спрямованих на формування у студентів компетентностей з інноваційного менеджменту.

Проаналізовані освітні програми підготовки менеджерів туризму у провідних вітчизняних закладах вищої освіти доводять, що вони не повною мірою включають складові частини професійної компетентності з інноваційного менеджменту (окрім ОПП Бердянського державного педагогічного університету) та не досить орієнтовані на вміння фахівців упроваджувати інноваційні проекти для розвитку туристичної галузі. Виявлено, що, відповідно до ОПП Бердянського державного педагогічного університету, випускники є придатними до працевлаштування на посадах у сфері інноваційного менеджменту, що є позитивним аспектом у їхній підготовці до інноваційної діяльності в галузі туризму.

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз нормативної, наукової, педагогічної літератури та досвіду роботи менеджерів туризму доводить необхідність виконання ними інноваційної функції, яка пов'язана зі створенням і реалізацією інноваційного туристичного продукту (проект) із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, просуванням його на ринку туристичних послуг, прогнозуванням розвитку конкурентоспроможності підприємства у зв'язку з упровадженням інновацій тощо. Натомість аналіз стандарту й освітньо-професійних програм їх підготовки в різних закладах вищої освіти України доводить, що ці програми не досить орієнтовані на формування в них інноваційної складової частини професійної компетентності, яка б забезпечила готовність майбутніх менеджерів туризму до ефективного виконання ними професійної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Фастовець О. Інтерактивна модель викладання професійно орієнтованих дисциплін майбутнім менеджерам туризму. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_14 (дата звернення: 16.02.2021).
2. Вузы України. *Osvita.ua*. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-182-0.html>.
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>.
4. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Економіка». 2015. № 7 (172). С. 65–69.
5. Маклашина Л. Роль інновацій в розвитку туризму. *Креативная экономика*. 2011. № 12 (60). С. 130–136.
6. Новиков В. Інновації в туризмі : учебное пособие. Москва : Изд. центр «Академия», 2007. 208 с.
7. Яковлев Г. Экономика и статистики туризма : учебное пособие. Москва : Издательство РДЛ, 2004. 376 с.
8. Гуржій Н. Інноваційні технології в туристичній індустрії. Сталий розвиток економіки. *Міжнародний науково-виробничий журнал*. 2013. № 2. С. 221–224.
9. Гарбера О. Основні теоретичні та практичні аспекти інноваційної діяльності в туристичному господарстві України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 23. С. 29–31.
10. Мэн С. Структура готовности менеджера по туризму к инновационной деятельности. *Вестник Южно-Уральского государственного университета*. Серия «Образование. Педагогические науки». 2013. Т. 5. № 2. С. 92–97.
11. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/073-menedzhment-bakalavr.pdf> (дата звернення: 16.02.2021).
12. Освітньо-професійна програма Бердянського державного педагогічного університету «Менеджмент готельного, курортного і туристичного сервісу». 2020 р. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/073_Management_2020_1.pdf.
13. Освітньо-професійна програма Запорізького національного університету «Менеджмент готельного, курортного і туристичного сервісу». 2020 р. URL: https://www.znu.edu.ua/opp2020/bak/men/op_menedzhent_gotel_nogo_kurortnogo_ta_turistichnogo_serv_su_bakalavr.pdf.
14. Освітньо-професійна програма Уманського державного педагогічного університету «Менеджмент». 2019 р. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/educational-programs/2854/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf>.

Torba D. State of training of future tourism managers for application of innovative technologies in professional activity in higher assembly institutions

The article characterizes the state of professional training of future tourism managers for innovative activities in higher education institutions in Ukraine. The normative, scientific, pedagogical literature on clarifying the peculiarities of the professional activity of future tourism managers and in particular the need for them to perform an innovative function is considered. Based on the analysis of scientific and economic literature on innovation in tourism allows us to understand that fundamental for future tourism professionals should be: development and creation of new tourist routes using advances in science, technology, IT, development of new markets, use of advanced information and telecommunication technologies, improvement of tourist, transport and hotel services, introduction of modern forms of organizational and managerial activity, etc.

It has been scientifically proven and noted that for the effective implementation of business and successful and sustainable development of any modern organization, enterprise or institution, employers are constantly looking for opportunities for innovation, the creation of new ways of doing business. Travel companies, which seek to use innovation in new product development, customer service, development management, change or projects, etc., are no exception.

The educational standard and educational-professional training programs for future specialists in the specialty 073 "Management", field of knowledge 07 "Management and Administration" for the first (bachelor's) level of higher education are analyzed. It is proved that educational and professional training programs for future tourism professionals do not fully include components of professional competence in innovation management and are insufficiently focused on the ability of professionals to implement innovative projects for the development of the tourism industry. The study found that, according to the Berdyansk State Pedagogical University, graduates are suitable for employment in positions in the field of innovation management.

As a result of the research, it was revealed that the educational and professional programs were insufficiently focused on the formation of an innovative component of professional competence in them, which would ensure the readiness of future tourism managers to effectively perform their professional activities.

Key words: *future tourism managers, professional training of future tourism managers, innovation, innovative activity in tourism, innovative activity of future tourism managers.*